

Rozbor pojmu požár

Co lze vlastně v podmínkách České republiky chápat pod pojmem požár? Nejlepší odpověď nalezneme ve vyhlášce č. 246/2001 Sb. o požární prevenci (dále jen „vyhláška o požární prevenci“), a to přímo v definici pojmu požár.

Požárem je každé nežádoucí hoření, při kterém došlo k usmrcení nebo zranění osob nebo zvířat, ke škodám na materiálních hodnotách nebo životním prostředí a nežádoucí hoření, při kterém byly osoby, zvířata, materiální hodnoty nebo životní prostředí bezprostředně ohroženy.

Mohlo by se zdát, že rozbor tohoto pojmu spadá do kategorie běžných pojmů a definic, ovšem opak je pravdou. Z definice požáru je patrné, že se jedná o nežádoucí jev, který způsobil nebo měl potenciál způsobit újmu na zájmech chráněných požární ochranou. Bude možná překvapivé, že výkladu této definice vyhovuje i výbuch výbušných atmosfér. Zásadním faktem, který připodobňuje výbuch výbušných atmosfér k požáru, je právě jeho fyzikálně-chemická podstata. Spíše tedy chemická podstata, kdy lze konstatovat, že výbuchy výbušných atmosfér jsou založeny na bázi hoření. Tato skutečnost je zcela stěžejní, neboť vystihuje, že výbuch se od požáru co do chemické podstaty výrazně neliší. Zásadním rozdílem je rychlost, se kterou porovnáván děje probíhají. Výbuchy probíhají o mnoho vyšší rychlostí a spálení hořlavé směsi trvá v řádu milisekund, kdežto požáry v klasickém slova smyslu jsou o mnoho pomalejší a rychlost spalování hořlavé směsi závisí na mnoha faktorech¹.

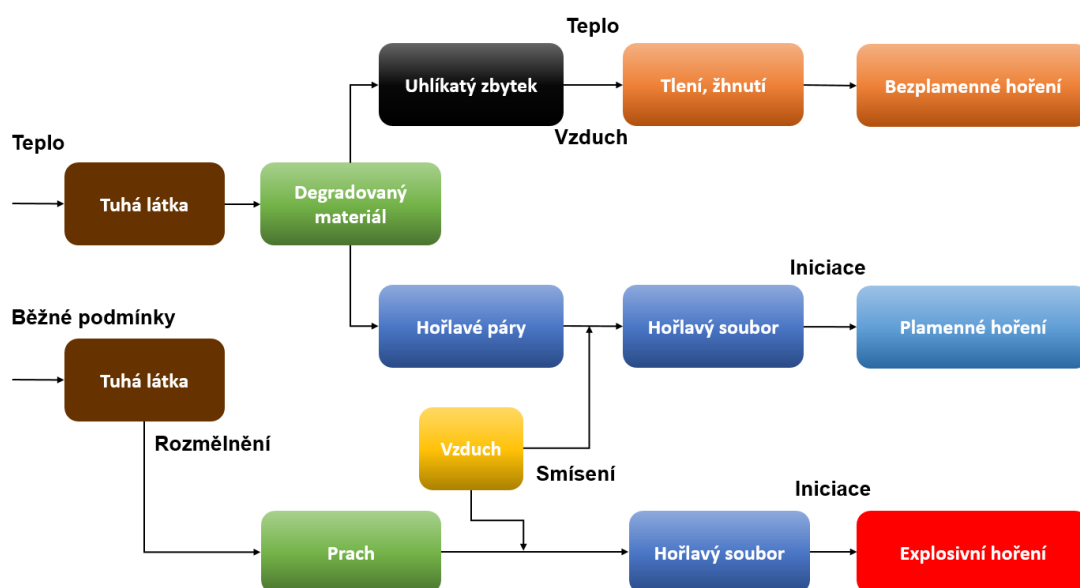
V této souvislosti je nezbytné vymezit hranici, kdy lze fyzikálně-chemický děj považovat za požár. Tepelná degradace materiálu (např. karbonizace nebo pyrolýza) bez přítomnosti oxidantu není považována za požár, neboť chybí klíčový prvek, tj. oxidace spojená s uvolňováním tepla. Požárem je až taková fáze, kdy hořlavý materiál vstoupí do samovolného exotermického oxidačního procesu. Tato hranice je zásadní pro metodické i praktické vymezení, co pod pojem požár spadá.

Dle rychlosti hoření, respektive dle rychlosti rozšiřování hoření lze rozdělit probíhající děje do několika skupin. Toto dělení (viz obr. č. 1) ovšem nelze chápat jako dogma, jedná se pouze o jednu z mnoha prezentací popisovaného problému, podrobená významnému zjednodušení.

¹ Poznámka: Na rozdíl od výbuchu výbušných atmosfér výbuch výbušniny není považován za požár. Přestože se rovněž jedná o prudkou exotermickou reakci, zásadní rozdíl spočívá v charakteristice látky. Výbušniny obsahují chemicky vázaný oxidant, což znamená, že pro iniciaci výbuchu nepotřebují vnější kyslík, tedy nemusí neplatí klasický trojúhelník hoření. K výbuchu postačuje samotná výbušina a iniciační impuls (např. roznětka), díky čemuž může reakce probíhat i v prostředí bez přístupu vzduchu, například pod vodou nebo ve vakuu.

Na obr. č. 2 je poté znázorněn zjednodušený proces tvorby jednotlivých forem hoření dle obr. č. 1. Je zde patrné, že procesu hoření všech tří popisovaných forem se účastní stejná hořlavá látka (např. dřevo), kterému je v určité fázi dodáno potřebné iniciační teplo, a to nastartuje proces hoření. Každá forma hoření dojde více méně ke stejnému výsledku, a to k odhoření hořlavého materiálu (s rozdílným stupněm dokonalosti dané chemické přeměny).

Obr. č. 2: Zjednodušené varianty hoření tuhé látky (dřevo)

Bezplamenné hoření (např. tlení nebo žhnutí) však i přes absenci plamene stále vyžaduje přítomnost kyslíku. Jde o oxidační proces probíhající za nižší teploty, přičemž nedochází k vzniku a zapalování těkavých složek. Pokud je přísun kyslíku omezen nebo zcela chybí (např. ve vakuu), proces ustává.

Podrobnější rozbor či přesnější použitelné odůvodnění pojmu požár v aktuálně platné legislativě ČR nelze dohledat. Tato skutečnost může generovat komplikace v rámci výkonu státního požárního dozoru, neboť platná definice požáru uvedená ve vyhlášce o požární

prevenci je konstruována jako velmi obecná postavená spíše do „filozofické roviny“. Takto obecná definice je potenciálním zdrojem různorodých výkladů tohoto pojmu, a to napříč odborníky z řad HZS ČR, ale i odborné veřejnosti, což může vést k rozporům a nejednotnostem ve výkonu státního požárního dozoru.

Zjišťování příčin vzniku požárů (dále také „ZPP“) je založeno na zkoumání požáru a jeho projevů. Proto je zde přesná definice zcela zásadní a určuje rozsah výkonu a s tím spojené procesní kroky. V minulých letech, kdy byl v platnosti Pokyn generálního ředitele HZS ČR č. 46/2013, kterým se stanoví postup Hasičského záchranného sboru ČR při zjišťování příčin vzniku požárů, ve znění Pokynu generálního ředitele HZS ČR č. 49/2014 (dále jen „neplatný pokyn ZPP“) byl pro potřeby ZPP pojem požár prostřednictvím tohoto dokumentu lépe konkretizován.

Dle již neplatného pokynu ZPP byl požár definován takto: Požárem je mimořádná událost definovaná právním předpisem (vyhláška o požární prevenci); za požár ve smyslu uvedené definice se také považují výbuchy směsi hořlavých plynů nebo par hořlavých kapalin či prachů s plynným oxidantem.

Dále bylo v již neplatném pokynu ZPP definováno, co se za požár z pohledu ZPP naopak nepovažuje. Toto definování je velmi užitečné z pohledu nastavení rozsahu výkonu ZPP a velmi jednoduchým způsobem stanovuje priority, kterými se vyšetřovatelé mají či nemají zabývat.

Za požár se dle neplatného pokynu ZPP nepovažuje:

- a) fyzikální výbuch, výbuch výbušnin, pokud nedojde k následnému hoření po výbuchu,
- b) hoření vinutí elektrických točivých strojů elektrickými iniciátory, pokud nedojde k rozšíření hoření mimo prostor vinutí,
- c) žhnutí elektrické instalace, pokud nedojde k jeho rozšíření mimo instalaci,
- d) hoření vznikající v rámci technologického procesu, ke kterému došlo v důsledku vzniku očekávaných technologických podmínek popsanych v technologickém postupu, u kterého je zajištěno, že bude zlikvidováno a nedojde k jeho rozšíření mimo předpokládanou část technologie.

Starý a již neplatný pokyn ZPP byl tak založen více na fyzikálně-chemické podstatě požáru a z jeho znění bylo zcela správně jasně patrné, že je například výbuch výbušných atmosfér považován za požár, popřípadě jej lze chápat jako jednu z jeho forem či podmnožin hoření, obdobně jako je tomu například u bezplamenného hoření.

V současné době je v platnosti Pokyn generálního ředitele HZS ČR č. 8/2021 kterým se stanoví postup Hasičského záchranného sboru České republiky při zjišťování příčin vzniku požárů (dále jen „nový pokyn ZPP“). Tento pokyn již nadále nekonkretizuje pojem požár. Nový pokyn ZPP jde jinou cestou a kategorizuje požáry dle jejich negativní účinků do čtyř tříd, dle kterých je následně nastaven rozsah výkonu ZPP. Hlavními kritérii pro rozdělení do jednotlivých tříd jsou počty zraněných osob, usmrcených osob a způsobená finanční škoda. Není zde kalkulováno s fyzikálně-chemickou podstatou daného jevu a zároveň není počítáno s doslovným naplněním definice požáru dle vyhlášky o požární prevenci.

Dle nového pokynu ZPP jsou požáry rozděleny do třídy požárů I, II, III a IV (viz modul 2 Třídy požáru, pokyn ZPP).

Proces zjišťování příčin vzniku požárů musí být jednoznačně zaměřen na identifikaci příčin všech forem hoření, které spadají pod definici požáru podle vyhlášky o požární prevenci. Omezit šetření pouze na vybrané formy, například pouze na plamenné hoření, znamená porušit tento právní rámec. Typickým příkladem může být výbuch technologického zařízení, který sice nemusí být doprovázen viditelným plamenem, avšak z hlediska fyzikálně-chemické podstaty může naplňovat znaky požáru.

Připustit, aby si vyšetřovatel nebo jiná osoba zapojená do procesu ZPP vykládala pojem požár individuálně, znamená vytvořit prostor pro rozdílné přístupy k vyšetřování. To je v přímém rozporu s cílem zajištění jednotného výkonu státního požárního dozoru.

Samotná definice požáru dle vyhlášky o požární prevenci vyžaduje důkladné zhodnocení a rozbor jejich jednotlivých částí s cílem eliminace nejednoznačností a slabin.

- 1) Požárem je každé nežádoucí hoření,
- 2) při kterém došlo k usmrcení nebo zranění osob nebo zvířat
- 3) ke škodám na materiálních hodnotách
- 4) nebo životním prostředí
- 5) a nežádoucí hoření, při kterém byly osoby, zvířata, materiální hodnoty nebo životní prostředí bezprostředně ohroženy.

Ad 1) Požárem je každé nežádoucí hoření.

Jedním z problematických míst definice požáru je slovní spojení „každé nežádoucí“, které může vést k odlišným interpretacím. Formulace naznačuje, že veškeré hoření spojené s negativními důsledky by mohlo být považováno za požár. Není však zcela zřejmé, vůči jaké autoritě či normě je pojem „nežádoucí“ vztahován. Nabízí se různé výkladové roviny, od obecně platných chráněných zájmů státu až po zájmy jednotlivců, skupin či institucí. Tato neurčitost může v praxi vést k různému výkladu stejného jevu.

Ad 2) Při kterém došlo k usmrcení nebo zranění osob nebo zvířat.

Vhodné informace jsou obsaženy např. v analýze usmrčených osob v přímé souvislosti s požárem za roky 2016–2017². Obecně však lze konstatovat, že tato pasáž musí být v definici požáru zachována a měla by zastávat zásadní roli. V případě usmrčených a zraněných v rámci požáru se však vždy musíme bavit o usmrcení či zranění v přímé souvislosti s požárem. Vzhledem k tomu, že počty zraněných a usmrčených zvířat nebyly nikdy statisticky evidovány lze od jejich dalšího figurování v definici požáru upustit. Zvířata, jsou většinou promítnuta, respektive „vyčíslena“ v rámci celkových materiálních škod, na samotném hodnocení požáru se tak mnohdy podílejí pouze touto formou.

Počet osob usmrčených při požárech se jeví jako vcelku elementární sledovaný údaj, poukazující na fatální účinky tohoto živlu. Ovšem samotné pojetí a celková filozofie sledování tohoto jevu přináší mnohá úskalí a určitou roztržitost, a to nejen v rámci

² Autor dokumentu: Ing. Filip Nos

HZS ČR, ale i v rámci celého světa. Hlavní problémy lze identifikovat především v samotné podstatě evidence usmrčených osob v přímé souvislosti s požárem (osoby, které byly prokazatelně usmrčeny účinky požáru) a osob, které byly na požářišti pouze nalezeny, ovšem důvodem jejich usmrcení není požár samotný, ale jiná předcházející událost (jedná se například o osoby usmrčené při dopravních nehodách, kde je požár pouze druhotným následkem oné události – osoby však byly usmrčeny v rámci mechanických účinků nárazu, nikoliv účinky požáru). HZS ČR sleduje oba výše popisované údaje. Celkový počet všech usmrčených osob nalezených na požářišti je důležitým ukazatelem z pohledu represivní činnosti HZS ČR (HZS ČR má široké pole působnosti – velké množství mimořádných událostí, od dopravních nehod po požáry), přičemž osoby usmrčené v přímé souvislosti s požáry jsou evidovány pro potřeby požární prevence, která je zaměřena výhradně na problematiku požárů. Získaná data jsou následně využívána ke zdokonalování již zavedených procesů. Jedná se o zajímavou možnost, jak získat maximum informací z oblasti osob usmrčených při požárech. Je však nutné podotknout, že tento postup je ve světovém měřítku relativně unikátní. Pro lepší představu o evidenci osob usmrčených při požárech a rozdílech mezi statistickými daty jednotlivých států, uvádíme následující tabulku č. 1.

Tab. č. 1: Srovnání vybraných států z pohledu definice usmrčených osob při požárech [Zdroj dat: Fire Safe Europe]

Usmrčené osoby nalezené u požáru - všechny osoby usmrčené během požáru nebo do 30 dnů po požáru v důsledku zranění způsobených požárem. Osoby usmrčené v přímé souvislosti s požárem - osoby usmrčené výhradně v důsledku účinků požáru (popáleniny, intoxikace zplodinami hoření apod.), které zemřely během požáru nebo do 30 dnů po požáru. ³	 Česká republika
Neexistuje žádná právní definice pro usmrcení při požáru.	 Bulharsko
Usmrcení způsobená požárem - způsobeno požárem a jeho důsledky jako jsou popáleniny, vdechování kouře nebo vdechnutí toxických plynů.	 Kypr
Usmrcení během požáru nebo do 30 dnů po požáru v důsledku zranění způsobených požárem.	 Estonsko
Usmrcení během požáru nebo do 30 dnů po požáru v důsledku zranění způsobených požárem.	 Dánsko
Osoba, která zemřela v důsledku účinků požáru.	 Litva

³ Pozn.: V případech, kdy nelze jednoznačně stanovit, o jaký typ usmrcení se jedná je případ klasifikován jako usmrcení v přímé souvislosti s požárem

Každá mrtvá osoba nalezená na místě požáru.	 Maďarsko
Usmrcené osoby nalezené při hasebním zásahu.	 Itálie
Mezinárodní klasifikace kódů nemocí X00 až X09 - vystavení kouři, ohni, dýmu a plamenům. ⁴	 Lucembursko
Usmrcení, ke kterému dochází přímo během požáru nebo posléze na následky požáru - intoxikace zplodinami hoření nebo popáleniny.	 Slovensko
Usmrcení přímo související s požárem, ke kterému došlo během požáru nebo do 90 dnů po požáru.	 Švédsko
Usmrcené osoby nalezené na požářišti, nezahrnující úmyslně založené požáry. ⁵	 Nizozemsko
Osoby usmrcené výhradně účinky požárů.	 GB
Osoby, které zemřou v důsledku požáru. Smrtelné následky se obvykle vyskytují, při úniku osob, spánku nebo při snížené schopnosti reagovat na vzniklý požár. ⁶	 USA

Z výše uvedené tabulky je patrné, že pojetí této problematiky je napříč zmiňovanými státy velmi nejednotné. Tato nejednotnost bohužel velmi znesnadňuje možnost mezistátního statistického porovnávání, taková porovnání lze nazývat spíše orientačními. V tabulce č. 2 je proto uvedeno reprezentativní srovnání tří států, které nahlízejí na problematiku evidence osob usmrcených při požárech obdobným způsobem. Spojené státy Americké a Velká Británie rovněž evidují osoby, které byly prokazatelně usmrceny účinky požáru, jedná se tedy o tzv. usmrcení v přímé souvislosti s požárem. Z uvedené tabulky vyplývá, že si Česká republika ve srovnání s těmito dvěma státy vede relativně příznivě. V roce 2017 bylo při požárech usmrceno 5,78 osob na milion obyvatel, což představuje přibližně poloviční hodnotu oproti Spojeným státům americkým.

⁴ Pozn.: Tato klasifikace nezahrnuje osoby usmrcené požáry, které jsou zapříčiněny zhářstvím, výbuchem s následným vznikem požáru a dopravní nehodou.

⁵ Pozn.: Tato definice nemusí platit na celém území Nizozemska. Nizozemské provincie mají značnou autonomii v oblasti požární prevence.

⁶ Pozn.: nejsou zde zahrnuty osoby usmrcené při výkonu služby hasiče.

Tab. č. 2: Počty usmrčených osob vybraných států za rok 2017 [Zdroj dat: Statistika HZS ČR, U. S. Fire Administration, GOV.UK]

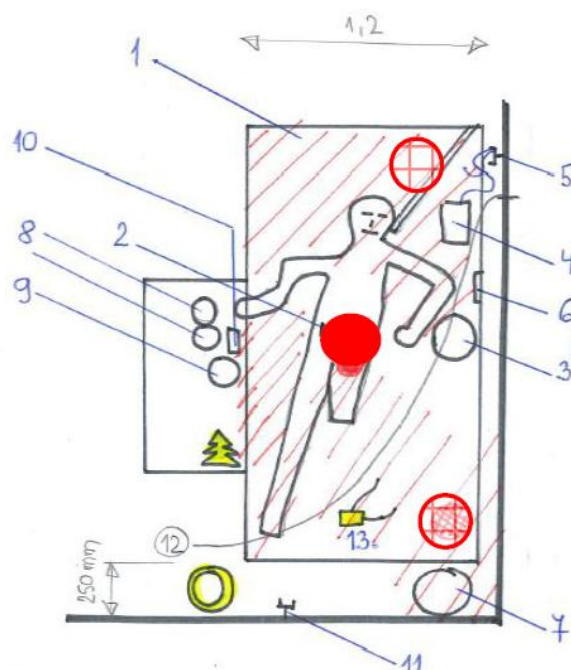
Území	Usmrceno v přímé souvislosti s požárem	Počet obyvatel celkem	Usmrceno na milion obyvatel
USA	3400	326474000	10,41
Velká Británie	393	66040200	5,95
Česká republika	61	10555000	5,78

Cílem analýzy je bližší pochopení problematických faktorů a scénářů, které v reálných podmínkách vedou ke vzniku požárů s fatálními následky. Pochopení těchto trendů nám mimo jiné umožní cílenější směřování osvěty do řad laické veřejnosti a nastavení efektivního výkonu preventivně výchovné činnosti prováděné v rámci HZS ČR. Hlavní podstatou je ovšem pochopení negativních faktorů a lidských návyků směřujících ke vzniku a rozvoji požárů s cílem jejich analyzování a dalšího využití. Znalosti z této oblasti jsou využívány například pro potřeby zjišťování příčin vzniku požárů, kde je studium a pochopení rizikových procesů a faktorů lidského chování jedním ze stěžejních poznatků pro stanovení a odborný popis příčiny vzniku požárů.

Analýza usmrčených osob v přímé souvislosti s požárem

Jedná se o specifickou analýzu založenou na rozbořech odborných vyjádření, která jsou zpracovávána vyšetřovateli požárů. Odborná vyjádření ve své textové části obsahují mimo jiné klíčová data o usmrčených osobách (obr. č. 3). Tato data se týkají například sociálního postavení, návyků, věku, státní příslušnosti, příčiny úmrtí usmrčených osob a typů stavebních objektů, ve kterých fatální požáry vznikly.

Detail postele:

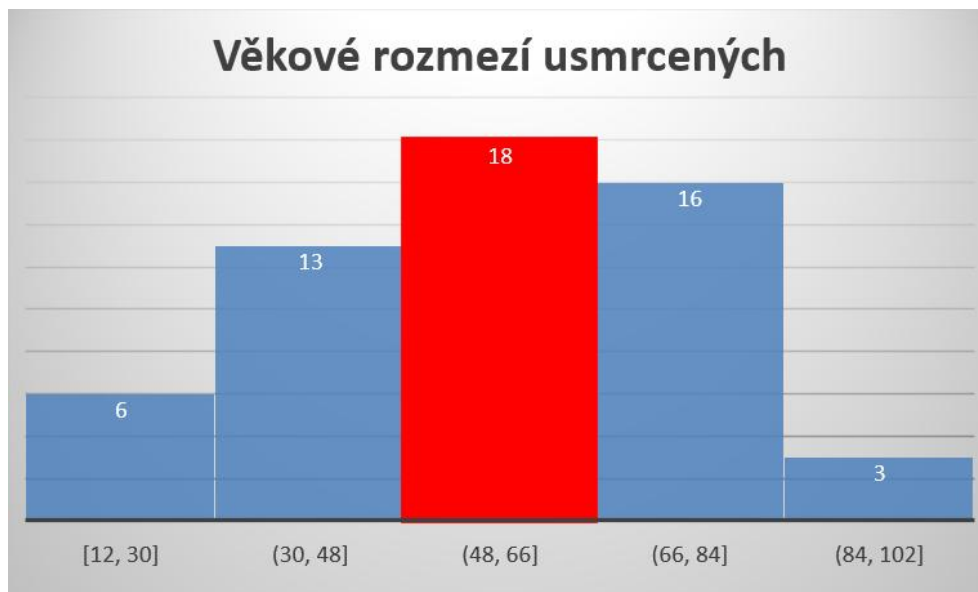

Legenda:

- 1 postel
- 2 zapalovač na těle
- 3 miska přechová
- 4 radio malé
- 5 zásuvka u podlahy napojeno:
- nabíječka na mobil
- radio malé (4)
- 6 ovladač postele
- 7 stojací lampa - nezapojena do sítě
- 8 keramické misky
- 9 popelník
- 10 cigarety
- 11 zásuvka u podlahy napojena prodlužovací šňůra
- 12 kabel antény TV veden na podlaze
- 13 rozkočovač ovládání postele
- /// ploche požáru
- ⊗ požární ohnisko
- kriminalistické ohnisko

Obr. č. 3: Příklad práce vyšetřovatele požárů v terénu – situační náčrt požářiště [Zdroj: HZS ČR]

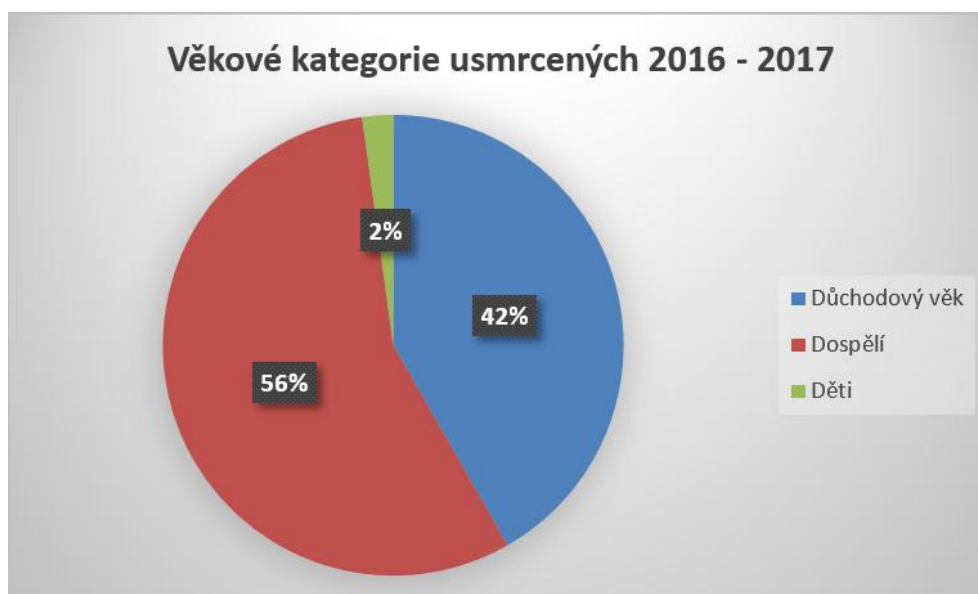
V roce 2017 bylo analýze podrobena celkem 61 případů usmrcení v přímé souvislosti s požárem, z čehož 50 osob bylo mužského pohlaví a 11 osob ženského pohlaví. V roce 2016 bylo požáry usmrceno 55 mužů a 25 žen (pozn.: počty usmrčených osob v přímé souvislosti s požárem uvedené v tomto dokumentu se mohou lišit od hodnot uvedených ve Statistické ročence HZS ČR, důvodem je možné pozdější překlasifikování případů např. v důsledku návaznosti na policejní vyšetřování či pozdního dodání pitevního protokolu). Tento trend převládajícího mužského zastoupení může souviset s některými mužskými návyky, lépe řečeno zlozvyky, jako jsou kouření, konzumace alkoholu a užívání jiných návykových látek. Na základě statistických údajů Ústavu zdravotnických informací a statistiky ČR lze konstatovat, že muži jsou pětkrát častěji denními konzumenty alkoholu a dvakrát častějšími denními kuřáky než ženy (denním kuřákem je osoba, která kouří nejméně jednu cigaretu denně). Dalším zajímavým trendem je souvislost mezi věkem a konzumací alkoholu u usmrčených mužů. Nejvydatnějšími konzumenty alkoholu jsou muži ve věkovém rozmezí 50 až 70 let a právě v tomto rozmezí se nachází i nejvyšší počty usmrčených osob, viz graf č. 1.

Graf č. 1: Věkové kategorie osob usmrčených v přímé souvislosti s požáry za rok 2017 (pozn.: v grafu není započítáno pět osob, u nichž nebylo možné stanovit věk), [Zdroj dat: Statistika HZS ČR]

Věkové složení osob usmrčených při požárech představuje na první pohled jednoduchý ukazatel, přesto má značný význam pro cílené nastavení preventivních aktivit a informování veřejnosti. Po zobecnění dat z grafu č. 1 a jejich přenesení do širšího kontextu (viz graf č. 2) lze lépe identifikovat rizikové skupiny obyvatel.

Pozitivním zjištěním je velmi nízký počet úmrtí mezi dětmi a nezletilými, kde se úmrtnost ukazuje jako téměř zanedbatelná. Nejvíce ohroženými skupinami jsou naopak osoby v produktivním věku a senioři, tedy lidé starší 65 let.

Graf č. 2: Věkové kategorie osob usmrčených v přímé souvislosti s požáry za roky 2016 - 2017 [Zdroj dat: Statistika HZS ČR]

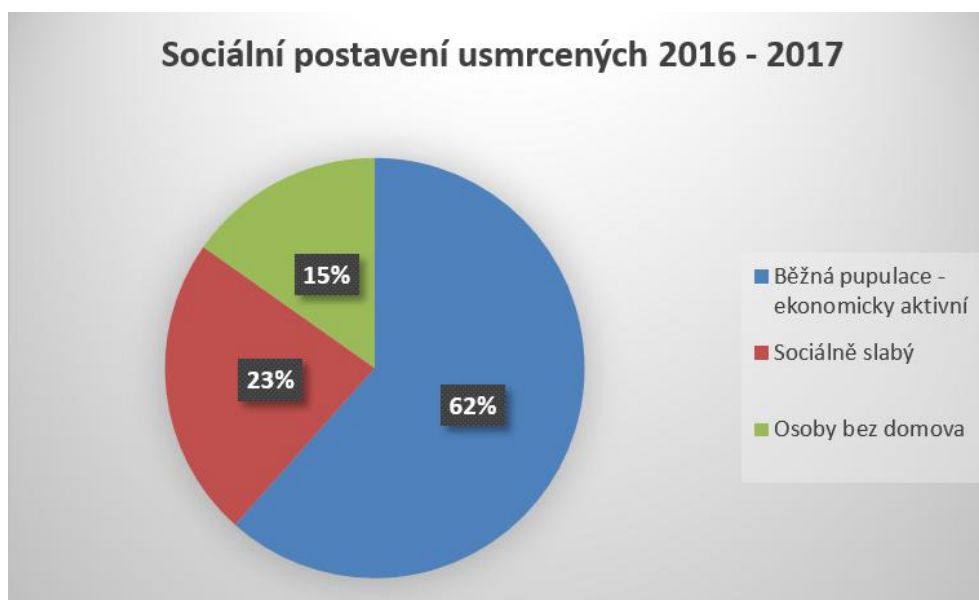
Aby bylo možné lépe porozumět souvislostem těchto tragických událostí, je vhodné doplnit analýzu i o sociální kontext, tj. zejména zvyklosti a životní zázemí osob, které při požárech zemřely. Sociální postavení bývá často ovlivněno ekonomickou situací a dostupností sociálních dávek, které mají zásadní vliv na kvalitu bydlení a celkovou životní stabilitu.

Pro účely této analýzy je sociální postavení definováno jako postavení jednotlivce vůči společnosti a okolí, se zaměřením na bytové podmínky a ekonomické zajištění. Na tomto základě byly stanoveny tři kategorie:

- Běžná populace – osoby ekonomicky aktivní, žijící ve stabilních bytových podmínkách bez výraznějších finančních problémů.
- Sociálně slabé osoby – osoby s určitým bytovým zázemím, avšak žijící na hranici chudoby (např. s omezeným nebo přerušeným přístupem k dodávkám elektřiny či plynu).
- Osoby bez domova – lidé bez trvalého bydlení, pobývající v opuštěných objektech nebo v provizorních přístřešcích.

Osoby nacházející se mimo rámec běžného sociálního postavení často vykazují odlišné životní podmínky a návyky, které mohou představovat zvýšená rizika i z hlediska požární bezpečnosti. Tyto souvislosti se mohou projevit například v oblasti prevence, detekce a zvládání požáru v prostředí, kde tito lidé žijí.

Rozložení sociálního postavení osob usmrčených v přímé souvislosti s požárem za roky 2016 a 2017 znázorňuje graf č. 3. Z dat vyplývá, že přibližně 40 % těchto případů se týká osob, které nesplňují kritéria běžného sociálního postavení.

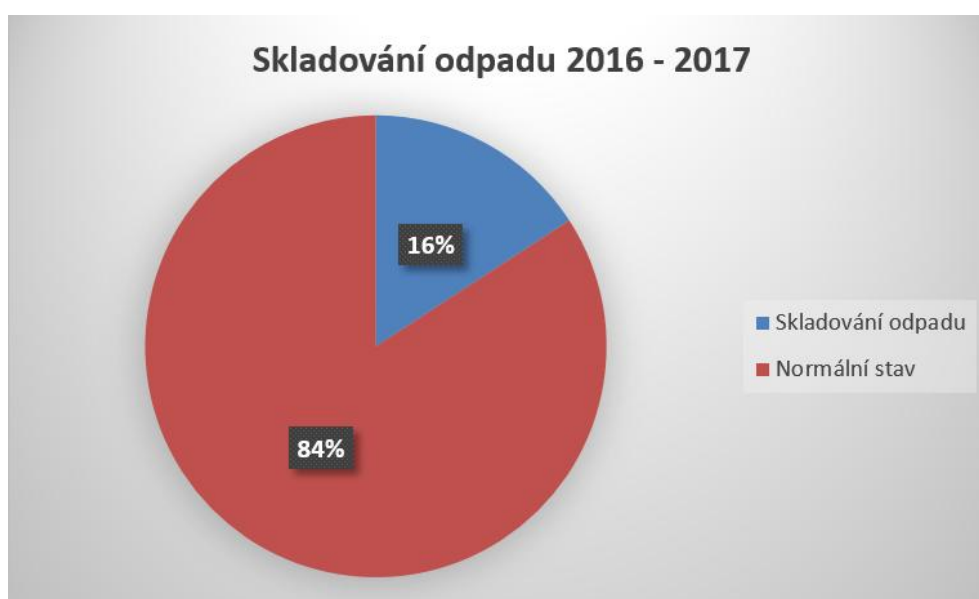

Graf č. 3: Sociální postavení usmrčených osob za roky 2016 – 2017 [Zdroj dat: Statistika HZS ČR]

Se sociálním postavením může do určité míry souviset i jev hromadění různorodého, často i nepotřebného nebo odpadního materiálu v bytových prostorech. Tento fenomén je známý jako chorobné hromadění (laicky někdy označované jako „křečkování“). U osob ze sociálně znevýhodněného prostředí nebo bez stálého bydlení se tento jev objevuje častěji, a to přímo

v prostorách jejich obydlí. Je však třeba zdůraznit, že výskyt tohoto chování není omezen pouze na tuto skupinu.

Podobné projevy mohou nastat také u osob trpících duševním onemocněním známým jako Diogenův syndrom, který se projevuje patologickým hromaděním předmětů bez zjevné užitné hodnoty. Tento syndrom se podle odhadů vyskytuje přibližně u 5 % dospělé populace, přičemž mírnější formy jsou pozorovány až u jedné třetiny populace. Přehled výskytu tohoto jevu v rámci analyzovaných případů přináší graf č. 4.

Graf č. 4: Četnost skladování odpadu identifikovaná u usmrcených osob za roky 2016 – 2017 [Zdroj dat: Statistika HZS ČR]

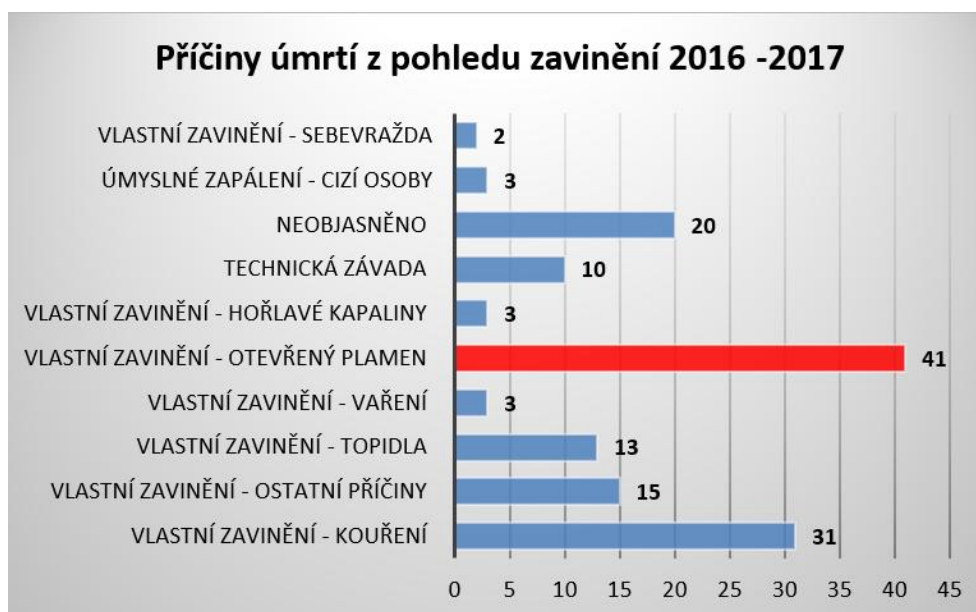
Graf ukazuje, že skladování materiálu představuje významný problém, a to nejen z hlediska hygieny, ale i z pohledu požární bezpečnosti. Skladovaný materiál může být různorodé povahy, ovšem z velké části bývá tvořen starými tiskovinami, oblečením, odpadky apod. Tento druh materiálů má jedno společné, je hořlavý, tudíž zvyšuje požární zatížení prostorů s jeho výskytem. Zvyšování požárního zatížení v bytových prostorách může v případě požáru znatelně ovlivnit jeho rozvoj a snížit účinnost navrhovaných prvků požární bezpečnosti staveb, popřípadě znesnadnit záchranné a hasební úkony. Bytové prostory mohou být skladovaným materiálem natolik zaplněny, že prakticky znemožňují pohyb. Některé případy ukazují, že materiál bývá skladován na celé ploše bytu, vršen až ke stropu a pohyb je tak možný pouze prostřednictvím úzkých uliček vyhloubených v materiálu (viz obr. č. 4).

Obr. č. 4: Příklad prostoru ve spojitosti s chorobným skladováním odpadů [Zdroj: obrázky - google.com]

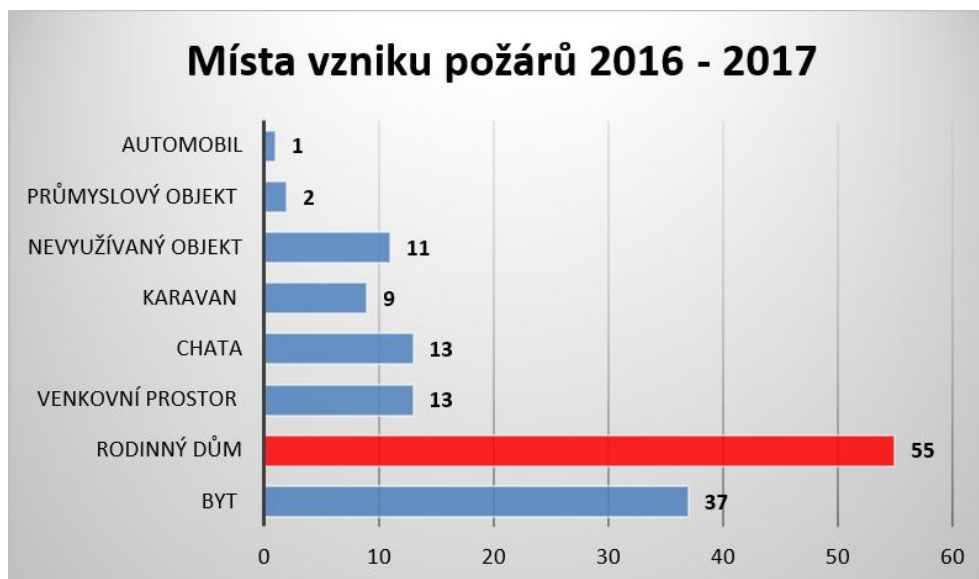
V souvislosti s příčinami úmrtí při požárech se často uvádějí určité návyky a rizikové chování, které mohou hrát významnou roli. Jak ukazuje graf č. 5, jedním z nejčastějších faktorů je kouření, které bylo za poslední dva sledované roky prokazatelně spojeno s nejméně 31 případy úmrtí při požárech. Skutečný počet těchto případů však může být ještě vyšší, neboť vliv kouření nelze ve všech situacích jednoznačně prokázat, například v případech, kdy je příčina klasifikována obecně jako neopatrné zacházení s otevřeným ohněm.

Zcela zásadním zjištěním z dat uvedených v grafu je, že ve většině případů úmrtí v přímé souvislosti s požárem lze identifikovat určitou míru osobní odpovědnosti. Přibližně u 78 % těchto událostí bylo zjištěno, že k fatálním následkům přispělo chování samotných osob, zejména ve formě nedbalosti, nepozornosti nebo rizikových návyků.

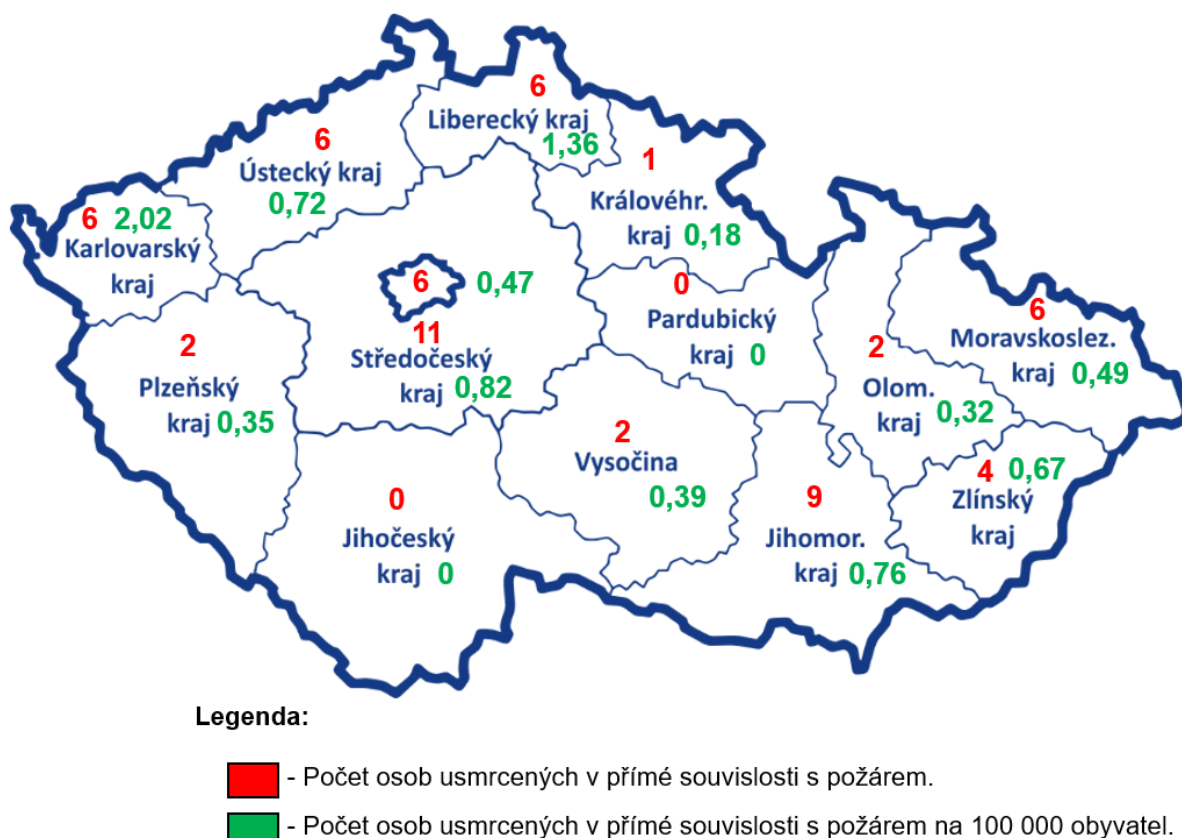
Graf č. 5: Příčiny úmrtí z pohledu zavinění za roky 2016 – 2017 [Zdroj dat: Statistika HZS ČR]

Další, neméně důležitou informací z pohledu usmrčených osob jsou prostory, kde byly osoby účinky požárů usmrčeny. Na tuto problematiku lze nahlížet jak z pohledu konkrétních prostorů, tak z pohledu stavebních objektů, ale i z pohledu geografického rozmístění na území ČR. Graf č. 6 znázorňuje zastoupení jednotlivých stavebních objektů. Z grafu je patrné, že žebříčku s přehledem figurují rodinné domy a bytové jednotky. Převaha rodinných domů je nejspíše dána jejich větší autonomií a izolací od okolí. U bytových jednotek bytových domů lze očekávat mnohem rychlejší zpozorování a ohlášení vznikajícího požáru, než je tomu u osamocených rodinných domů, kde se může v celém objektu nacházet klidně jen jediná osoba.

Graf č. 6: Počty usmrčených dle místa vzniku za roky 2016 – 2017 [Zdroj dat: Statistika HZS ČR]

Z pohledu rozložení na území ČR je četnost usmrčených osob za rok 2017 skutečně různorodá a nutno říct, že trochu i překvapivá. Ovšem je zde zapotřebí zdůraznit, že se jedná o krátký časový úsek, kdy je tato specifická analýza realizována, a tudíž z ní nelze vyvozovat zásadní závěry, ale spíše orientační predikce a zákonitosti. Dle očekávání je největší počet usmrčených osob zaznamenán ve Středočeském kraji, který je nejlidnatějším krajem ČR. Tady ovšem všeobecně očekávané předpoklady končí, a rozložení je více méně nahodilé. Samotné počty usmrčených osob jsou vcelku nevypovídající hodnoty a nelze s nimi, vzhledem k rozdílným počtům obyvatel v jednotlivých krajích, adekvátně kalkulovat. Proto je o mnoho zajímavější hodnota počtu usmrčených osob vztahených ke stům tisícům obyvatel daného kraje. Na základě tohoto přepočtu zjistíme, že Středočeský kraj sice zaznamenal největší počet usmrčených osob, ale ve vztahu k počtu obyvatel na tom zdaleka není tak špatně. Z tohoto pohledu si statisticky nejhůře vedou Karlovarský a Liberecký kraj. Pro vyvození závěrů a sledovaných trendů je však zapotřebí, aby časová řada obsahovala data alespoň za 5 až 7 let.

Obr. č. 5: Počty usmrcených osob v jednotlivých krajích ČR za rok 2017 [Zdroj dat: Statistika HZS ČR]

Ad 3) Ke škodám na materiálních hodnotách.

Materiální škody představují zásadní hodnotící kritérium z pohledu kategorizování požáru a určení míry jeho škodlivosti. Toto slovní spojení tedy musí být v definici zachováno a majetek by i s ohledem na požadavky ochrany hmotných statků měl nadále představovat jeden z chráněných zájmů státu. Větší přenesení zodpovědnosti na fyzické a právnické osoby by mohlo zapříčinit významné zhoršení požární bezpečnosti, ale především pak nešetrné nakládání se zdroji v důsledku honby za maximálními finančními zisky, kdy lze konstatovat, že požadavky požární prevence jsou jakýmsi střízlivým hlasem, umírňujícím výstavbu a její parametry s cílem ochrany osob a vyskytujícího se hmotného majetku.

Pro účely vyšetřování příčin vzniku požáru a dokumentace jejich následků je důležité, aby vyšetřovatel provedl odhad výše škody vzniklé požárem. Ten by měl zahrnovat následující typy škod:

- Přímé škody, tj. škody, které vznikly bezprostředně v důsledku působení požáru. Jedná se zejména o zničení nebo poškození: stavebních konstrukcí a vybavení budov; strojního zařízení, technologií a výrobních linek, surovin, výrobků, zásob a jiného majetku.
- Škody způsobené zásahem, tj. škody, které nevznikly samotným hořením, ale byly způsobeny při zásahu jednotek požární ochrany. Patří sem například: poškození způsobené hasební vodou, pěnou nebo práškem; mechanické poškození objektu v

důsledku násilného vstupu (rozbití dveří, oken, propálení krytiny kvůli ventilaci kouře, rozřezání konstrukcí pro přístup apod.); škody na majetku způsobené manipulací nebo transportem.

- Následné škody, tedy nepřímé škody, které vznikají až jako důsledek požáru nebo s ním spojeného zásahu. Zahrnují např.: ztráty z přerušení provozu nebo výroby; náklady na zajištění náhradního provozu (např. pronájem, přemístění výroby); smluvní postihy, sankce a ztráta zákazníků.
- Náklady na obnovu, tj. náklady potřebné pro návrat do původního nebo provozuschopného stavu. Zahrnují: stavební a technické opravy; nákup nového zařízení a vybavení; sanační a dekontaminační práce; projekční a administrativní výdaje související s obnovou.

Ad 4) Nebo životním prostředím.

Tato část definice požáru je asi nejvíce diskutabilní a její výskyt je sice na první pohled více než opodstatněný, ovšem v praxi je samotný pojem životní prostředí relativně komplikovaný a určení míry poškození či jakákoliv měřitelná jednotka zde není jednoznačně stanovena. Hodnocení tak často probíhá subjektivně, což snižuje právní účinnost definice – tedy její schopnost být jednoznačně aplikována v právní praxi. To může vést k různým výkladům, nejistotě v rozhodovacích procesech a zejména ke komplikacím při dokazování v rámci správních či soudních řízení.

Zjednodušeně by se dalo říci, že k poškození životního prostředí může dojít při každém požáru, a to bez ohledu na jeho parametry. Každý požár generuje toxické zplodiny hoření, které jsou uvolňovány do ovzduší a následně mohou kontaminovat okolní prostředí. V případě rozsáhlejších požárů bývá situace standardně řešena tím, že na místo vyjíždí specializovaná laboratoř, která měří koncentrace nebezpečných látek uniklých do ovzduší. Zjištěné hodnoty jsou následně konzultovány s odborem životního prostředí, který posuzuje dopady a případné poškození. Přesto však zůstává problematické, že nejsou jednotně stanovena hodnotící kritéria ani právní rámec pro posouzení míry poškození.

Ad 5) A nežádoucí hoření, při kterém byly osoby, zvířata, materiální hodnoty nebo životní prostředí bezprostředně ohroženy.

Tato část definice víceméně popisuje skutečnost, že požár může být i jevem, který má pouze potenciál přejít ve stav, kdy dojde ke skutečnému ohrožení osob, zvířat, majetku nebo životního prostředí. Tato formulace však může být poněkud matoucí a rozvolňuje samotnou definici požáru, jelikož nerozlišuje mezi reálným a pouze teoretickým nebezpečím.

V krajním výkladu by tak mohla být za požár označena i jakákoli otevřená forma hoření, bez ohledu na její skutečnou míru nebezpečnosti. To vyvolává otázky: je hořící svíčka ještě neškodná, nebo již potenciální požár? A kdy přesně se naplňuje míra ohrožení, která ospravedlňuje zásah nebo klasifikaci události jako požáru? Tato nejasnost komplikuje nejen praktickou aplikaci, ale i statistické a právní hodnocení událostí.

V praxi je nezbytné, aby klasifikace konkrétního typu hoření jako požáru vycházela z reálného ohrožení chráněných zájmů – života, zdraví, majetku a životního prostředí – nikoli pouze z hypotetické možnosti, že by k ohrožení mohlo dojít.